

پیش‌بینی بی‌اخلاقی و فساد مالی با توجه به اعتماد اجتماعی در حرفه حسابرسی

ظاهره خسروآبادی^{1*}، دکتر بهمن بنی‌مهد²

1. گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

2. گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج

(تاریخ دریافت 94/7/26، تاریخ پذیرش 93/10/24)

چکیده

زمینه: اعتماد اجتماعی شاخص مهمی در شکل‌گیری انضباط در روابط اقتصادی و اجتماعی است. بهبود در اعتماد اجتماعی، موجب ارتقاء و بهبود روابط اجتماعی، نگرش، احترام به قانون، عملکرد اجتماعی و شغلی افراد خواهد شد. در مقابل، فقدان اعتماد اجتماعی اثرات نامطلوبی مانند رشوه، فساد و عدم شفافیت مالی را به همراه خواهد داشت. از این‌رو، هدف از انجام این تحقیق، شناسایی میزان فساد مالی در میان حسابرسان و تعیین رابطه آن با اعتماد اجتماعی است.

روش: روش تحقیق حاضر توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری شامل حسابرسان شاغل در بخش دولتی و خصوصی حرفه حسابرسی است. نمونه پژوهش شامل 320 نفر از حسابرسان شاغل در بخش دولتی و خصوصی می‌باشد که به‌صورت تصادفی انتخاب شده‌اند. ابزار گردآوری داده‌های تحقیق از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و پرسشنامه برای سنجش فساد مالی و اعتماد اجتماعی می‌باشد. برای تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها نیز، از رگرسیون چند متغیره استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد رابطه مستقیمی میان اعتماد اجتماعی پایین و فساد مالی در میان حسابرسان شاغل در بخش خصوصی حرفه حسابرسی وجود دارد.

نتیجه‌گیری: نتایج تأیید می‌نماید که توسعه اخلاق، در حرفه حسابرسی مستلزم بهبود ارزش‌های اجتماعی از جمله اعتماد اجتماعی است.

کلیدواژگان: اخلاق، فساد مالی، اعتماد اجتماعی، حسابرسی

سرآغاز

فساد و رسوایی‌های مالی که در سال‌های اخیر در گوشه و کنار دنیا از جمله ایران رخ داده، دامن‌گیر حسابرسان نیز بوده است. این موضوع باعث شده است که رعایت اخلاق حرفه‌ای در حرفه حسابرسی مورد تردید قرار گرفته، شهرت و مشروعیت مؤسسات حسابرسی نیز در معرض خطر باشد. طبق قانون، حسابرسان وظیفه دارند تا مصادیق فساد نظیر پول‌شویی و تقلب را گزارش نمایند. از حسابرسان مستقل انتظار می‌رود برای نفع شخصی خود یا

صاحبکار تلاش نکنند، بلکه همواره برای منافع برخورداران، صداقت و درستکاری را رعایت نمایند. این مهم بعد از تشکیل جامعه حسابداران رسمی و همچنین بروز تقلب و فساد در نظام مالی کشور اهمیت خاصی به خود گرفته است. اقتصاددانان علیرغم مزایایی که برای خصوصی‌سازی¹ اقتصاد می‌شناسند، یکی از معایب خصوصی‌سازی را از بین رفتن اخلاق و رواج فساد می‌دانند. به عقیده آنها در فضای رقابتی بازار، بنگاه‌ها برای عقب نماندن در رقابت در صدد حداکثر کردن منافع خود

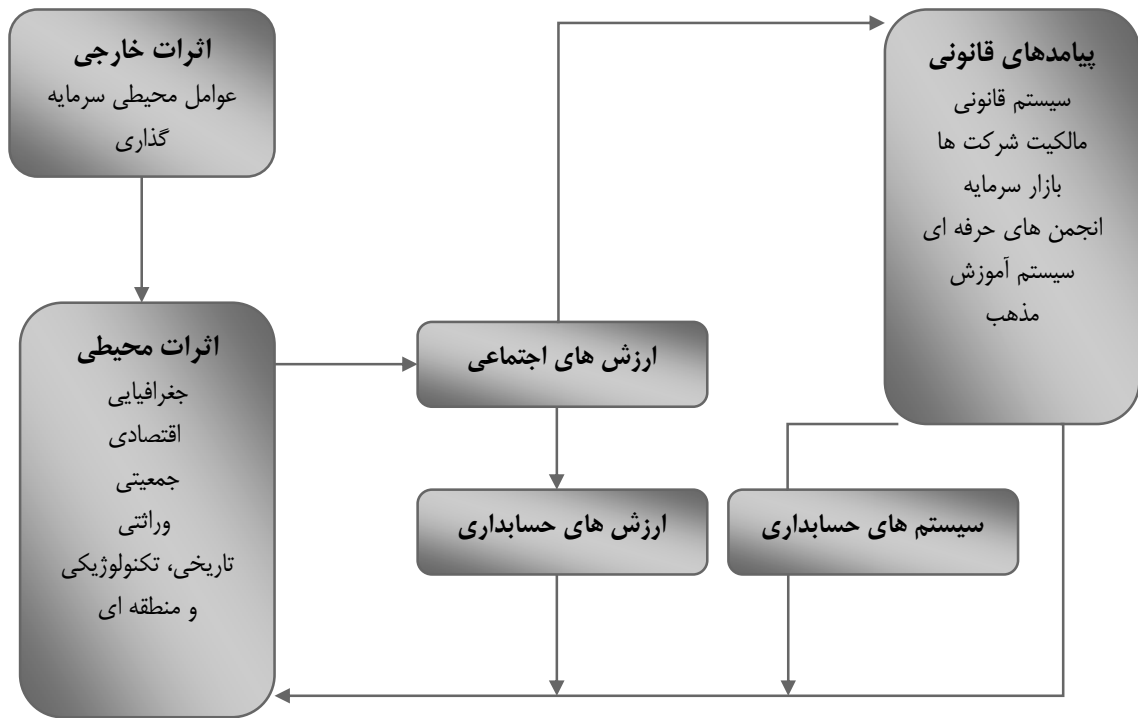
* نویسنده مسؤول: نشانی الکترونیکی: tahere.khosro @ yahoo. com

هستند و برای این منظور ممکن است حدود اخلاقی را رعایت نکنند (1). از آنجایی که خصوصی‌سازی بازار حسابرسی در دوران ابتدایی خود به سر می‌برد، احتمال عدم رعایت مصادیق اخلاق² در این بازار توسط حساب‌برسان، وجود دارد. تحقیقات انجام شده در حوزه روانشناسی اجتماعی نشان داده است ویژگی‌های افراد شاغل در یک حرفه مانند جنسیت، تحصیلات، اعتقادات مذهبی، سن، نژاد، اعتماد، صداقت، تعهد، انصاف و ... ویژگی‌های ساختاری آن حرفه را شکل می‌دهند (2). اعتماد اجتماعی³ به‌عنوان عنصر اصلی سرمایه اجتماعی⁴ و به معنی اعتماد افراد جامعه به یک دیگر در زندگی اجتماعی است. اعتماد اجتماعی به معنی راستگویی و صداقت، تمایلات همکاری جویانه و اطمینان به دیگران، احترام به حقوق دیگران است که یکی از جنبه‌های مهم روابط انسانی است و زمینه‌ساز مشارکت و همکاری میان اعضای جامعه است. اعتماد اجتماعی، همکاری و مشارکت گروه‌های مختلف جامعه در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی را افزایش می‌دهد. اعتماد اجتماعی شاخص مهمی در شکل‌گیری انضباط در روابط اقتصادی و اجتماعی است. بهبود در اعتماد اجتماعی، موجب ارتقاء و بهبود روابط اجتماعی، نگرش، احترام به قانون، عملکرد اجتماعی و شغلی افراد خواهد شد. در مقابل، فقدان اعتماد اجتماعی اثرات نامطلوبی مانند دروغ‌گویی، چاپلوسی، کلاهبرداری، رشوه، فساد و عدم شفافیت مالی را به همراه خواهد داشت. بنابراین بسط و گسترش فرهنگ اعتماد می‌تواند ارزش‌های منفی مزبور را کاهش دهد (3). در این مقاله نیز نویسندگان اعتقاد دارند در جوامعی که اعتماد اجتماعی پایین باشد، موازین اخلاق حرفه‌ای، کمتر رعایت خواهد شد. فقدان پژوهش کافی در زمینه نگرش حساب‌برسان درباره اعتماد اجتماعی و همچنین اهمیت ویژه‌ای که اعتماد اجتماعی حساب‌برسان بر رفتارهای غیراخلاقی⁵ آنان در راستای وظیفه اطمینان بخشی به سرمایه‌گذاران⁶ و سایر برخورداران جامعه بعد از خصوصی‌سازی حرفه حسابرسی طی سال‌های اخیر متصور است، این انگیزه را در نویسندگان این مقاله به وجود آورد تا موضوع اعتماد اجتماعی و رابطه آن با فساد مالی⁷ را مورد مطالعه قرار دهند.

در متون حسابداری واحدهای تجاری را مجموعه‌ای از قراردادهای میان سهامداران، مدیران، کارکنان، فروشندگان، مشتریان، دولت، اعتبار دهندگان و سایر گروه‌ها می‌شناسند. هر یک از گروه‌ها، قراردادی جدا با واحد تجاری دارند. اگر مدیران واحدهای تجاری منابعی را که از اشخاص طرف قرارداد خود دریافت می‌کند، را به‌گونه‌ای به‌کار گیرند که ارزشی بیش از ارزش منابع به‌کار گرفته شده به‌دست آورد، در آن صورت منافع اشخاص طرف قرارداد خود را ممکن است، تأمین نموده و این موضوع باعث می‌شود که آنها به مدیران واحدهای تجاری اعتماد نموده و قرارداد خود را با واحد تجاری فسخ نمایند (4). در این میان اعتماد اجتماعی یکی از ارکان اصلی مبادلات اقتصادی است. انجام مبادله مستلزم اعتماد افراد طرف قرارداد به یک دیگر است. اعتماد افراد در انجام معاملات موجب کاهش هزینه مبادله می‌شود و کارکرد سازمان نیز بهبود می‌یابد (5). در این میان حسابرسی می‌تواند در فرایند اعتماد بخشی به گروه‌های طرف قرار داد، کمک نماید و اعتماد آن‌ها را به مدیران افزایش دهد. شفاف‌سازی اطلاعات و اعتماد بخشی به عموم از جمله مسئولیت اجتماعی حساب‌برسان در ارتقای اعتماد اجتماعی است. حساب‌برسان وظیفه دارند تا مصادیق فساد نظیر پول‌شویی و تقلب مدیران را گزارش نمایند. از دیدگاه تئوری، حساب‌برسان¹⁰ به‌منظور جلوگیری از ریسک دعاوی حقوقی و قضایی علیه خود و همچنین به منظور ارتقای شهرت خود، سعی می‌کنند تا ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی را رعایت کنند. از این رو به نظر نویسندگان مقاله رابطه‌ای مستقیم میان رعایت ارزش‌های اجتماعی از سوی حسابرسی و رعایت موازین اخلاقی وجود دارد. رعایت ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی توسط حسابرسی، بهبود اخلاق و رفتار حرفه‌ای را به دنبال خواهد داشت. در این مقاله نیز نویسندگان مقاله اعتقاد دارند در جوامعی که اعتماد اجتماعی پایین باشد، موازین اخلاق حرفه‌ای در میان حساب‌برسان کمتر رعایت خواهد شد.

نگاره 1. واحد تجاری به‌عنوان مجموعه‌ای از قراردادها

نگاره 2. تأثیر متقابل ارزش‌های اجتماعی، محیطی و قانونی بر حرفه حسابداری

بین سیستم حسابداری¹¹ و ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی را به‌صورت نمودار زیر نشان می‌دهد:

یکی از صاحب‌نظران الگویی برای شناسایی ارزش‌های فرهنگی حسابداری با استفاده از ارزش‌های اجتماعی ارائه نمود(6). او ارتباط

وی اعتقاد داشت که حسابداری به‌عنوان یکی از اجزای ارزش‌های اجتماعی است. بنابراین حسابداری خرده فرهنگی است که در درون فرهنگ ملی بزرگتری قرار دارد. به بیان دیگر، ارزش‌های حسابداری زیر مجموعه‌ای از ارزش‌های اجتماعی هستند. به نظر محقق، آن دسته از ارزش‌ها یا رفتارهای حسابداران که از ارزش‌های اجتماعی مشتق می‌شوند، توسعه ارزش‌های حسابداری را تحت تأثیر قرار خواهد داد. به‌عنوان نمونه، اگر در نظام آموزش حسابداری یک کشور، به‌کارگیری رویه‌های محافظه‌کارانه حسابداری مورد تأکید قرار گیرد، در آن صورت تمایل حسابداران شاغل در حرفه به استفاده از رویه‌های محافظه‌کارانه افزایش می‌یابد. از این‌رو، ارزش‌های اجتماعی رابطه‌ای مستقیم با ارزش‌های حسابداری دارد و بر آن تأثیرگذار است. نویسندگان مقاله حاضر بر اساس الگوی این محقق، اعتقاد دارند که اعتماد اجتماعی به‌عنوان یکی از ارزش‌های اجتماعی می‌تواند بر ارزش‌های حسابداری اثرگذار باشد.

از طرفی دیگر، فساد مالی نیز به‌عنوان متغیر وابسته، به هر نوع دریافتی که مغایر با دریافت‌های مندرج در قراردادهای تجاری باشد، اطلاق می‌گردد و به عبارت دیگر، فساد مالی یعنی سوءاستفاده از قدرت و اختیارهای دولتی به منظور تأمین منافع شخصی (7). عوامل بسیاری بر روی فساد مالی در شرکت‌ها اثر گذارند که از آن جمله می‌توان به رهبری، اعتماد اجتماعی، اخلاق تجاری، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و موارد دیگر اشاره نمود. تمرکز پژوهش حاضر بر روی عامل اعتماد اجتماعی به‌عنوان متغیر مستقل و رابطه آنها با متغیر وابسته فساد مالی، میان حسابرسان شاغل در بخش خصوصی¹² و دولتی¹³ است.

محقق تفاوت قضاوت محافظه‌کارانه حسابرسان نژاد فیجیایی را با حسابرسان هندی تبار مقیم کشور فیجی در تفسیر استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی مورد مطالعه قرار داد. او نشان داد که میزان محافظه‌کاری حسابرسان هندی تبار بیشتر از حسابرسان فیجی تبار است. نتیجه پژوهش او بر این نکته تأکید داشت که نژاد می‌تواند عامل تأثیرگذاری بر ارزش‌های فرهنگی حسابداری باشد (8). پژوهشگرانی در عربستان، عوامل مؤثر بر عکس‌العمل

حسابرسان در پاسخ به خدمات حسابداری مورد تقاضای صاحبکاران را بررسی نمودند و به این نتیجه رسیدند که اخلاق حرفه‌ای عامل انگیزشی مؤثری در این راستا به شمار می‌آید (9). پژوهشگران هندی به بررسی جهت‌گیری اخلاقی مدیران صنعت بیمه پرداختند. نتایج تحقیق آنها نشان داد که با افزایش سن مدیران صنعت بیمه، توجه آنها به منافع شخصی خود کاهش می‌یابد و همچنین مدیرانی که تحصیلات کارشناسی ارشد دارند، در مقایسه با هم‌تایان با مدرک کارشناسی خود، نسبی‌گراترند. از دیگر نتایج تحقیق آنها این بود که مدیران صنعت بیمه با سطوح درآمدی پایین در مقایسه با مدیران پردرآمد، نسبی‌گراتر بودند و نیز مدیران زن در مقایسه با مدیران مرد، پایبندی بیشتری به معیارهای اخلاقی داشتند (10). در مالزی محققین، به پیش‌بینی نیت اخلاقی دانشجویان حسابداری که مایل به اشتغال در حرفه حسابرسی بودند، پرداخته و به این نتیجه رسیدند که عقاید اخلاقی دانشجویان مورد مطالعه به‌طور مستقیم، تحت تأثیر آرمان‌گرایی بوده و آرمان‌گرایی نیز به‌طور غیرمستقیم نیت اخلاقی آنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد (11). گروهی دیگر نیز به مطالعه اثر سن، جنسیت و معدل دانشجویان حسابداری بر رفتار اخلاقی آنان پرداختند و به این نتیجه رسیدند که هنگامی که دانشجویان حسابداری با یک دو راهی اخلاقی مواجه می‌شوند؛ اگرچه معتقد به رفتار اخلاقی هستند ولی در حقیقت رفتارهای اخلاقی را رعایت نمی‌کنند. یافته‌های دیگر نشان می‌دهد که رفتارهای اخلاقی دانشجویان حسابداری، تحت تأثیر جنسیت، سن و معدل درسی آنان نیست (12). در پژوهشی دیگر، پژوهشگران به این نتیجه رسیدند که حسابرسان کم سابقه، تمایل بیشتری به جهت‌گیری نسبی‌گرایی دارند. همچنین از نتایج جالب دیگر پژوهش این بود که حسابرسان مرد نسبت به حسابرسان زن در قضاوت اخلاقی، پایبندی کمتری به موازین اخلاقی دارند و حسابرسان آموزش دیده نسبت به حسابرسان دیگر در قضاوت اخلاقی پایبندی بیشتری به موازین اخلاقی دارند (13). به استناد پاسخ دانشجویان ترم آخر حسابداری به یک سری از موقعیت‌های فرضی اخلاقی در زمینه حسابداری، پژوهشگران به رابطه بین جهت‌گیری اخلاقی و

جدول 1. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه

متغیرها	شرح	تعداد مشاهدات	میانگین اعتماد اجتماعی	میانگین فساد مالی
جنسیت	زن	117	92/45	2/561
	مرد	203	91/09	2/612
مرتب‌بندی شغلی	حسابرس	101	91/13	2/59
	حسابرس ارشد	72	89/98	2/7
	سرپرست حسابرسی	80	91/24	2/67
	مدیر	67	92/16	2/6
محل اشتغال	بخش دولتی	186	91/34	2/45
	بخش خصوصی	134	91/52	2/75
مدرک تحصیلی	کاردانی	61	92/8	2/52
	کارشناسی	141	91/29	2/59
	کارشناسی ارشد	64	91/46	2/62
	دکتری	54	97	1/6

سرپرست ارشد، عدم وجود ویژگی‌های اخلاقی فردی فوق می‌باشد(16).

با توجه به موارد مطرح شده پژوهش حاضر بر آن شد تا فساد مالی را به عنوان یکی از نمودهای بی‌اخلاقی با توجه به اعتماد اجتماعی پیش‌بینی کند.

روش

روش پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش حاضر، حسابرسان شاغل در سازمان حسابرسی و مؤسسات حسابرسی بخش خصوصی عضو جامعه حسابداران رسمی می‌باشد. نمونه پژوهش شامل 320 حسابرس می‌باشد که به روش تصادفی انتخاب شده‌اند. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی گروه نمونه در جدول 1 ارائه شده است. ابزار گردآوری داده‌های تحقیق از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و پرسشنامه می‌باشد. در این تحقیق، از یک پرسش‌نامه برای سنجش فساد مالی (تمایل به دریافت رشوه) و نیز از پرسشنامه‌ای دیگر نیز، برای سنجش اعتماد اجتماعی استفاده شده است (20 و 21). مقدار ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه

تصمیمات اخلاقی مناسب آنان پی‌بردند. نتایج نشان داد که، دانشجویانی که درجه بالایی از ایده‌آل‌گرایی دارند، گرایش بیشتری به تصمیمات اخلاقی مناسب و در مقابل دانشجویان با درجه بالای نسبی‌گرایی، گرایش کمتری به تصمیمات اخلاقی¹⁴ مناسب دارند(14).

همچنین پژوهشگران در پژوهشی دیگر تأثیر آیین رفتار حرفه‌ای را بر کیفیت قضاوت حسابرسی بررسی نمودند. یافته‌ها حاکی از آن بود که تأثیر آیین رفتار حرفه‌ای بر انگیزش و عملکرد حسابرسان معنی‌دار است. همچنین جنسیت نیز بر قضاوت حسابرسی مؤثر بوده و زنان قضاوت‌های اخلاقی تری نسبت به مردان دارند(15). در پژوهشی تأثیر ویژگی‌های اخلاقی فردی حسابرسان بر استفاده از راهنمای تصمیم در کشف تقلب مدیریت توسط پژوهشگران مورد بررسی قرار گرفته است. نتیجه تحقیق این بود که مهم‌ترین ویژگی اخلاقی فردی مؤثر در استفاده از راهنمای تصمیم توسط حسابرسان به ترتیب اولویت عبارتند از: عدم عضویت در جامعه حسابداران رسمی، سابقه حرفه‌ای بیش از 20 سال، مدرک تحصیلی کارشناسی، رده سازمانی سرپرست ارشد در رشته تحصیلی مدیریت. نتایج این تحقیق نشان داد که موانع به‌کارگیری راهنمای تصمیم از نظر حسابرسان در رده سازمانی سرپرست و

معنی‌دار وجود دارد. نتایج حاصله وجود رابطه میان سایر متغیرها و فساد مالی را تأیید نموده است.

براساس نتایج حاصل از رگرسیون چند متغیره مشخص شد که عوامل تأثیرگذار بر تمایل حسابرسان به فساد مالی عبارت‌اند از اعتماد اجتماعی و محل اشتغال حسابرسان. از این رو خط رگرسیون تمایل حسابرسان به رشوه به صورت زیر نوشته می‌شود:

$$Y = 2/137 + 0.148 X1 + 0.332 X2 + \varepsilon$$

که در آن متغیرها به شرح زیر می‌باشد:

تمایل حسابرسان به فساد مالی = Y

اعتماد اجتماعی = X1

اگر اعتماد اجتماعی زیر چارک اول باشد مقدار آن برابر یک و در غیر آن صورت صفر می‌باشد.

محل اشتغال = X2

اگر حسابرس در بخش خصوصی شاغل باشد مقدار آن برابر یک و در غیر آن صورت مقدار آن صفر می‌باشد.

مقادیر باقی مانده = ε

خط رگرسیون نشان می‌دهد که تمایل حسابرسان به فساد مالی

اعتماد اجتماعی برابر 0/82 و شامل 25 سؤال بر اساس طیف 5 ارزشی لیکرت و برای پرسشنامه فساد مالی نیز 71 درصد و شامل 10 سؤال بر اساس طیف 5 ارزشی لیکرت محاسبه شد. از آنجایی که این مقادیر بیش از 0/67 است، بنابراین پرسشنامه از روایی لازم برخوردار است. متغیر وابسته فساد مالی و متغیر مستقل اعتماد اجتماعی است. همچنین متغیرهای جنسیت، مرتبه شغلی، مدرک تحصیلی، محل اشتغال و سن به عنوان متغیرهای کنترل در نظر گرفته شده است. برای تجزیه و تحلیل و آزمون فرضیه، از رگرسیون چند متغیره استفاده شده است.

یافته‌ها

جدول شماره 2 نتایج آزمون فرضیه را به شرح زیر نشان می‌دهد.

نتایج جدول شماره 2 نشان می‌دهد که در سطح اطمینان 95 درصد میان سطح پایین اعتماد اجتماعی و فساد مالی رابطه معنی‌داری وجود دارد. از این رو فرضیه تحقیق در سطح اطمینان 95 درصد تأیید می‌شود. همچنین میان متغیر محل اشتغال و فساد مالی رابطه

جدول 2. نتایج آزمون فرضیه

متغیرهای مستقل	ضرایب	آماره T	سطح معنی داری (Sig)	عامل تورم واریانس (VIF)
عرض از مبدأ	2/137	8/704	0/00	-
اعتماد اجتماعی	0/148	1/692	0/092	1/020
جنسیت	0/055	0/605	0/546	1/068
مرتبه شغلی	-0/023	-0/908	0/365	1/031
مدرک تحصیلی	0/076	1/091	0/276	1/016
محل اشتغال	0/332	4/399	0/000	1/041
سن	0/003	0/654	0/514	1/071
4/531F = Sig = 0/000			R ² = 10/3	1/851D.W =

تابعی است از اعتماد اجتماعی پایین و اشتغال حسابرسان در بخش خصوصی. این دو متغیر رابطه ای مثبت با فساد مالی دارند؛ یعنی هر چه سطح پایین اعتماد اجتماعی بیشتر شود، تمایل به فساد مالی نیز افزایش می‌یابد. همچنین هر چه اشتغال حسابرسان در بخش خصوصی بیشتر باشد، آن گاه فساد مالی نیز افزایش می‌یابد. برای ارزیابی خط رگرسیون از آزمون آماری آنالیز واریانس (Anova) استفاده می‌شود. این آزمون دارای آماره‌های F و سطح معنی‌داری می‌باشد. طبق نتایج این آزمون در جدول شماره 2، مقدار آماره F برابر $4/531$ و سطح معنی‌داری آن برابر صفر می‌باشد. از این رو آزمون فوق صحت و معنی‌دار بودن خط رگرسیون را تأیید می‌نماید. با توجه به جدول شماره 2، ضریب تعیین برابر $10/3$ درصد است. این موضوع بیانگر آن است که $10/3$ درصد تغییرات متغیر وابسته براساس تغییرات متغیرهای مستقل خط رگرسیون بیان می‌شود و مابقی آن متأثر از سایر عواملی است که در این پژوهش مورد بررسی قرار نگرفته‌اند.

H0: در مقادیر باقی مانده خود همبستگی وجود دارد.

H1: در مقادیر باقی مانده خود همبستگی وجود ندارد.

در اینجا با توجه به جدول شماره 2 مقدار آماره دوربین - واتسن برابر $1/851$ است. بنابراین H0 رد و فرضیه مقابل آن یعنی H1 مبنی بر عدم وجود خود همبستگی در مقادیر باقی مانده تأیید می‌شود.

بحث

نتایج این پژوهش نشان داد هر چه سطح اعتماد اجتماعی افراد در حرفه حسابرسی پایین‌تر باشد، تمایل افراد به دریافت رشوه نیز افزایش می‌یابد. می‌توان این گونه استنباط کرد که اعتماد اجتماعی یک عامل مهم و اثر گذار در نگرش حسابرس درباره رشوه و فساد مالی است. به بیان دیگر، افزایش اعتماد اجتماعی باعث رعایت بیشتر موازین اخلاق حرفه‌ای در بین حسابرسان می‌شود. نتایج این پژوهش با نتایج تحقیقی که اعتقاد داشت که بهبود در اعتماد اجتماعی، موجب ارتقاء و بهبود روابط اجتماعی، نگرش، احترام به قانون، عملکرد اجتماعی و شغلی افراد خواهد شد و گسترش فرهنگ اعتماد می‌تواند ارزش‌های منفی نظیر فساد را کاهش دهد، همخوانی داشته و همسو است (3). هم چنین شواهد این پژوهش نشان می‌دهد، فساد مالی در بخش خصوصی حسابرسی بیشتر از بخش دولتی است. این موضوع متأثر از آن است که با خصوصی‌سازی حرفه حسابرسی، حسابرسان شاغل در بخش خصوصی به منظور دستیابی به مشتری به احتمال زیاد، تمایل بیشتری به پرداخت رشوه دارند. این نتیجه نیز با نتایج تحقیقات قبلی که خصوصی‌سازی را عاملی برای عدم رعایت حدود اخلاقی می‌دانستند، همسو است (1). بنابراین یافته‌های این پژوهش دو عامل اعتماد اجتماعی و خصوصی‌سازی حرفه حسابرسی را از جمله عوامل تعیین کننده در گرایش حسابرسان به رشوه و فساد مالی می‌شناسد.

نتایج تحقیق حاضر، تأییدی مجدد درباره این موضوع در مباحث اخلاقی است که بدون توجه به بهبود ارزش‌های اجتماعی نمی‌توان اخلاق حرفه‌ای¹⁵ را توسعه داد. افزایش سطح اعتماد میان حسابرسان می‌تواند موجب افزایش رعایت اخلاق و افزایش سطح مسئولیت اجتماعی و پاسخگویی فردی میان آنان شود و این خود موجب می‌شود تا جامعه به حسابرسان اعتماد بیشتری نمایند. از این رو، رابطه‌ای دو سویه میان سطح اعتماد اجتماعی و رعایت

حسابرس در بخش خصوصی رابطه معنی‌دار و مستقیم با فساد مالی دارد و حسابرسان شاغل در بخش خصوصی نسبت به حسابرسان شاغل در بخش دولتی بیشتر در معرض رفتارهای غیراخلاقی نظیر دریافت رشوه، زیرمیزی و ... قرار می‌گیرند.

ملاحظه‌های اخلاقی

در این پژوهش با معرفی منابع مورد استفاده، اصل اخلاقی امانت‌داری علمی رعایت و حق معنوی مؤلفین آثار محترم شمرده شده است و سایر اصول اخلاق علمی همچون رازداری و رضایت آگاهانه، رعایت شده است.

سپاسگزاری

نویسندگان این مقاله از اساتید گرانقدر، محققان، پژوهشگران و تمامی بزرگوارانی که در تکمیل پرسشنامه این تحقیق آنان را یاری کردند، کمال امتنان و سپاسگزاری را دارند.

واژه‌نامه

1. Privatization	خصوصی‌سازی
2. Ethics	اخلاق
3. Social Trust	اعتماد اجتماعی
4. Social Capital	سرمایه اجتماعی
5. Unethical Behavior	رفتارهای غیراخلاقی
6. Investors	سرمایه‌گذاران
7. Fiscal Corruption	فساد مالی
8. Bribery	رشوه
9. Social Values	ارزش‌های اجتماعی
10. Auditors	حسابرسان
11. Accounting System	سیستم حسابداری
12. Private	خصوصی

اخلاق در میان حسابرسان وجود دارد. به مسئولین فرهنگی کشور پیشنهاد می‌شود ابتدا، سطح اعتماد اجتماعی افراد را از طریق تنظیم یک خط مشی مناسب جهت مبارزه و کشف فساد در سازمان‌ها و بنگاه‌های اقتصادی ارتقاء دهند. اگر حسابرسان از جو اخلاقی جامعه دلسرد شوند و اعتماد خود را به آن از دست دهند، در آن احساس پاسخگویی و رعایت مسائل اخلاق حرفه‌ای از سوی آنان کمرنگ خواهد شد.

همچنین با توجه به خصوصی‌سازی اخیر در حرفه حسابرسی، به جامعه حسابداران رسمی پیشنهاد می‌شود که از طریق آموزش و برگزاری دوره‌های آئین رفتار حرفه‌ای، ارتقای سلامت اداری، ارتقای رضایت شغلی حسابرسان و هم‌چنین نظارت مستمر و کارآمد بر مؤسسات خصوصی حسابرسی، رعایت اخلاق حرفه‌ای توسط حسابرسان را بهبود بخشند. البته ناگفته نماند که این مبارزه و کاهش فساد مالی به صورت انفرادی و به تنهایی امکان‌پذیر نخواهد بود و باید قانون‌مداری به صورت عمومی در جامعه فرهنگ‌سازی شود. به‌گونه‌ای که تمامی افراد جامعه و اعضای حرفه حسابرسی رعایت قوانین و مقررات و اصول و معیارهای اخلاقی را جزء وظایف و بایدهای خود قرار دهند.

نتیجه‌گیری

این مقاله در راستای کمک به کاهش و جلوگیری از این معضل اجتماعی، رابطه میان اعتماد اجتماعی و تمایل حسابرسان را به دریافت رشوه مورد مطالعه قرار داده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد رابطه ای مستقیم میان سطح پایین اعتماد اجتماعی و تمایل به دریافت رشوه میان حسابرسان وجود دارد. به بیان دیگر هر چه اعتماد اجتماعی در سطح پایینی قرار داشته باشد، آن‌گاه تمایل اشخاص به فساد مالی نیز افزایش می‌یابد. همچنین اشتغال

10. Vij S, Sharma R, Kaur P. (2010). Ethical orientation of managers in insurance industry in India. Panjab: International Conference on Business Ethics & Human Values University Business School.
11. Uswati Dewi N, Prihatin T. (2010). Predicting intended ethical behavior of auditor candidates on accounting students. The 18th Annual Conference on Pasific Basin Finance. Economic Accounting and Management (PBFEM).
12. Gupta Nancy J, Swanson D, Cunningham J. (2010). A study of the effect of age, gender & GPA on the ethical behavior of accounting students. Journal of Accounting, Ethics & Public Policy; 11(1).
13. Marques P, Azevedo-Pereira J. (2009). Ethical ideology and ethical judgments in the portuguese accounting profession. Journal of Business Ethics; 86: 227-242.
14. Douglas PC, Schwartz BN. (1999). Values as the foundation for moral judgment: theory and evidence in an accounting context. Research on Accounting Ethics; 5: 3-20.
15. Hassas-Yeganeh Y, Maghsoudi O. (2009). Ethics values in professional judgment of auditor. Ethics in Science and Technology; 6(1): 62-73. (In Persian).
16. Bolo GH, Sadeghi P. (2009). The effect of auditors ethics factors on the usage of decision guid in the management cheating discovery. Ethics in Science and Technology; 5(3): 74-83. (In Persian).
17. Tian Q. (2008). Perception of business bribery in China: the impact of moral philosophy. Journal of Business Ethics; 80: 437- 445.
18. Saffarinia M, Sharif N. (2012). The revision of psychological charactristic of social trust questioner. Journal of Social Sycolgical Research; 3(11): 47. (In Persian).

13. Governmental دولتی
14. Ethical Decisions تصمیمات اخلاقی
15. Professional Ethics اخلاق حرفه‌ای

منابع

1. Furse M. (2008). Competition law of the EU and UK. 6th ed. Oxford: Oxford University Press.
2. Jessor R. (1981). The perceived environment in psychological theory and research. Toward a Psychology of Situations: An Interactional Perspective; 2: 297-317.
3. Heydarabadi A. (2009). Social trust and cultural-social factors that has effect on: a case study of Mazandaran youth age (20 to 29). Youth Sociology Study; 1(1): 39-66. (In Persian).
4. Sunder S. (1997). Theory of accounting and control. USA: South Western College Publishing. P. 3-29.
5. Guiso L, Sapienza P, Zingales L. (2004). The role of social capital in financial development. American Economic Review; 94: 526-556.
6. Gray SJ. (1988). Towards a theory of cultural influence on the development of accounting systems internationally. Abacus; 24: 1-15.
7. Shafieezadeh H. (2009). Promotion in public culture & education to confart corruption. Journal of Specialized Scientific Evaluation Knowledge; 2(3): 143. (In Persian).
8. Chand P. (2012). The effects of ethnic culture and organizational culture on judgments of accountants. Advances in Accounting: Department of Accounting and Corporate Governance; 28: 298-306.
9. Al Moutaz El, Bushara M, Namat-Mohamed S. (2012). Factors affecting auditor response to the needs of accounting services clients: a case study of audit offices in Saudi Arabia. Journal of American Science; 8(3): 410-416.